

KAZIMIERZ BIELENIN

OSADY Z WCZESNEJ EPOKI BRĄZU W MODLNICY I ZIELONKACH W POW. KRAKÓW

I

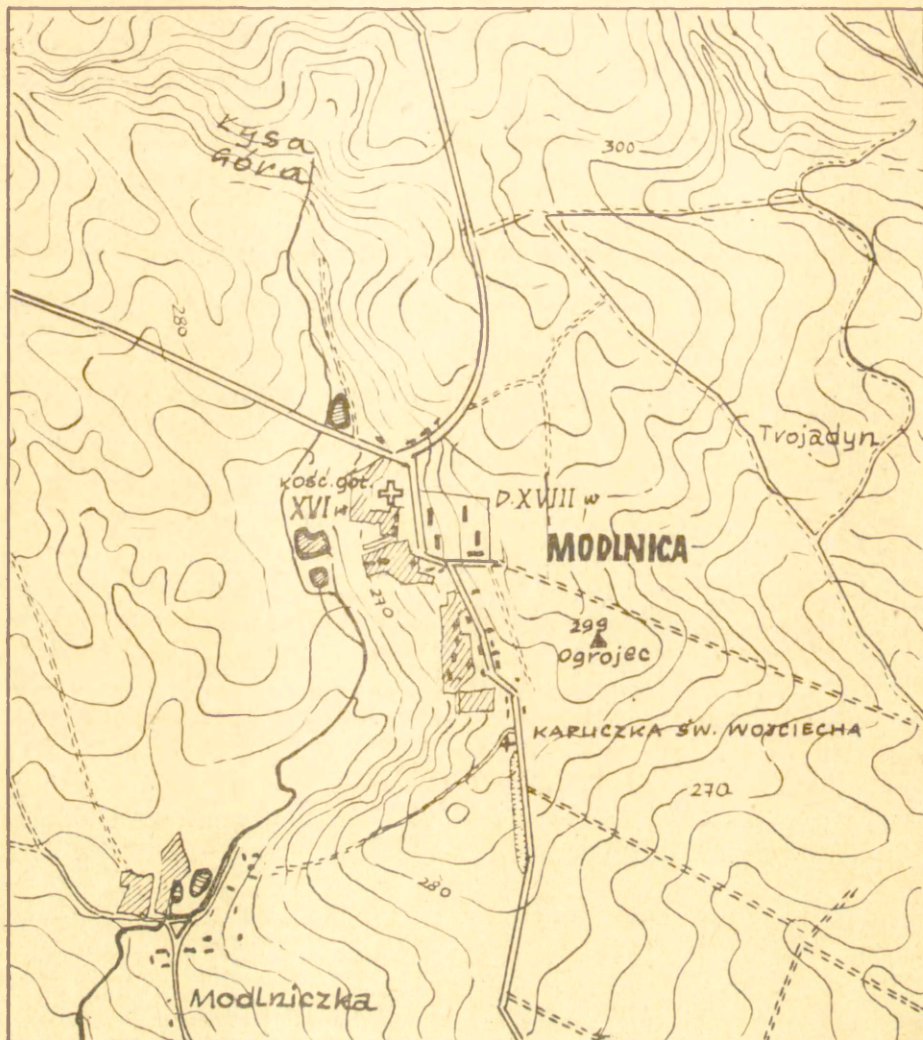
W południowej stronie wsi Modlnica, pow. Kraków, na zachód od drogi wiodącej w kierunku Ojcowa, znajduje się mały wąwóz. Wschodnią ścianę wąwozu stanowi idąca wyżej wspomniana już droga, zachodnią wysokie ok. 3 m zbocze, z którego miejscowa ludność wybiera glinę na potrzeby gospodarce. Górna płaszczyna zachodniego zbocza wąwozu jest przecięta w kierunku N—S rowem porośłym drzewami, za którym ciągną się pola zwane „Górki”. Po stronie północnej stanowisko jest odgraniczone odgałęziającą się od drogi głównej polną drogą, prowadzącą do Modlniczki. W odległości około 30 m od przecięcia się drogi głównej z drogą w kierunku Modlniczki znajduje się murowana kapliczka pod wezwaniem Św. Wojciecha. W profilu zachodniej ściany wąwozu na skutek eksploracji gliny odsłonięte zostały w roku 1954 4 ziemianki.

W roku 1955 Muzeum Archeologiczne w Krakowie przeprowadziło badania zagrożonego odcinka, obejmując wykopaliskami przestrzeń od odsłoniętego profilu ściany po rów oddzielający górną płaszczynę wąwozu od pól ornych w zachodniej stronie. Po zdjęciu około 40 cm grubej warstwy próchnicy uzyskano powierzchnię lessu i zarys ziemianek. Wszystkie cztery z odsłoniętych ziemianek zostały wcześniej w poważnej części zniszczone przez wykop gliny. Zbadano na skutek tego tylko pozostałe ich części zachodnie.

Dwie z badanych ziemianek, nr 1 i 3, składały się z dwóch okrągławych komór, oddzielonych od siebie progiem lessowym. Komora zachodnia ziemianki nr 1, długości ok. 280 cm, posiadała płaskie dno na głębokości ok. 160 cm. Na głębokości 60 cm w komorze zachodniej znaleziono kilka ułamków ceramiki, między innymi duży fragment brzegu naczynia. W komorze wschodniej tej ziemianki znaleziono na głębokości 80 cm skupisko grud przepalanej polepy z odciskami patyków. Skupisko to o kształcie nieregularnym, szerokości ok. 60 cm, uiegiło od strony wschodniej zniszczeniu łącznie z tą częścią ziemianki.

Ziemianka nr 3 składa się również z dwóch okrągłych komór, przedzielonych progiem lessowym. Komora południowo-wschodnia jest kolistą, średnica jej wynosi ok. 120 cm, północno-zachodnia, również kolistą, posiada średnicę 200 cm. Obie komory posiadały płaskie dno na głębokości 100 cm od poziomu wcięcia się w less.

Ziemianki nr 2 i 4 posiadały budowę trapezu o ścianach rozszerzających się na zewnątrz i o płaskim dnie. W ziemiance nr 2 płaskie dno posiada średnicę ok. 220 cm, na głębokości 190 cm. W ziemiance nr 4 płaskie dno znajduje się na głębokości 120 cm.

Ryc. 1. Modlnica, pow. Kraków. Plan sytuacyjny znalezisk

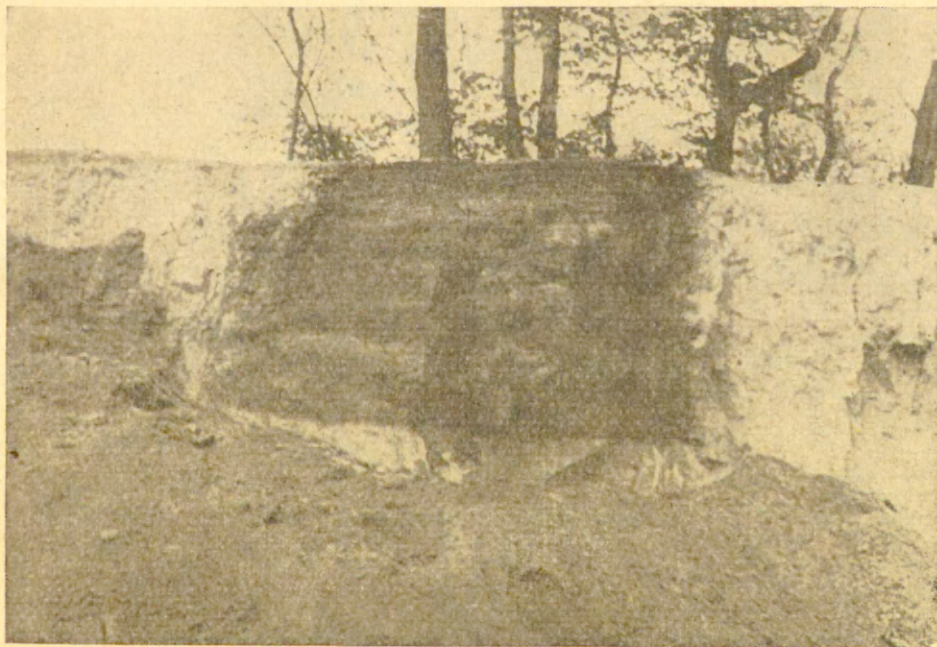
Wypełnisko ziemianek stanowiła próchnica czarnopopielata, przewarstwiona nieznacznie lessem, bardzo twardo zbita. Zawierała ona, głównie w górnych warstwach ziemianek na głębokości 30 do 70 cm, największe zagęszczenie materiału.

Liczne zabytki krzemienne wykonane są z miejscowego surowca jurajskiego, występującego obficie w okolicach Krakowa. Na uwagę zasługują rdzenie wiórowe, tłuczki z buł krzemiennych, wióry połamane, fragmenty rdzeni zaczątkowych i nieudanych. Wiele brył krzemienia nosi ślady zużycia jako tłuczki. Przeważająca większość materiału posiada jednak charakter odpadkowy. Na uwagę zasługuje fakt, że duży procent materiału krzemiennego jest przepalony.

Materiał ceramiczny jest bardzo nieliczny. W ziemiance nr 1 znaleziono jeden duży fragment brzegu naczynia z szyją i częścią brzuścia oraz kilka fragmentów brzuścia tego samego garnka. Garnek wykonany jest z gliny tłustej z domieszką bardzo drobnych cząstek tłuczonego i przepalonego kwarcu. Skorupa, gruba na brzuścu ok. 6 mm, jest bardzo mocna. Garnek ma kształt lekko esowaty z dość znacznie wychylonym, na zewnątrz zaokrąglonym brzegiem. Średnica wylewu ok. 21 cm. Cała szyja, wewnątrz

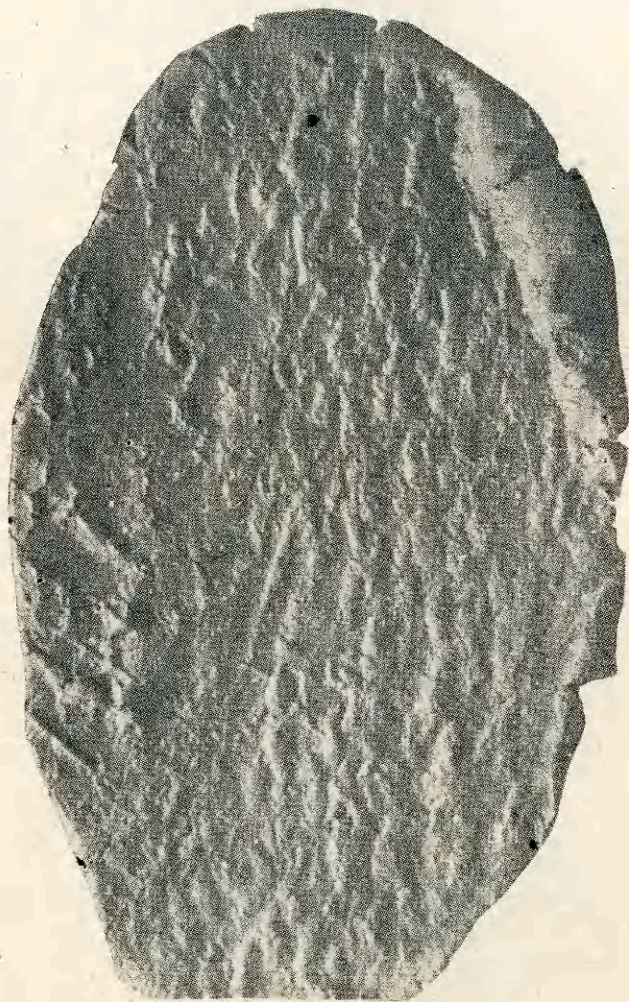
Ryc. 2. Modlnica, pow. Kraków. Zarysy ziemianek po zdjęciu próchnicy

Ryc. 3. Modlnica, pow. Kraków. Profil ziemianki nr 2

i brzeg są starannie gładzone. Gładzenie wykonywano przy pomocy twardego gładkiego narzędzia.

Cały brzusiec, począwszy od szyi aż po płaskie dno, zdobiony jest dołkami, które powstały po odcisnięciu plecionki na stosunkowo miękkiej jeszcze przed wyschnięciem glinie. Odcisnięte dołki występują miejscami zupełnie wyraźnie, miejscami są częściowo zatarte, przechodząc w podłużne żłobki powstałe przez pociągnięcie plecionki po naczyniu. Odcisk pozytywu na plastelinie wskazuje bieg skośny ściegu. Plecionka wykonana była najprawdopodobniej z łyka.

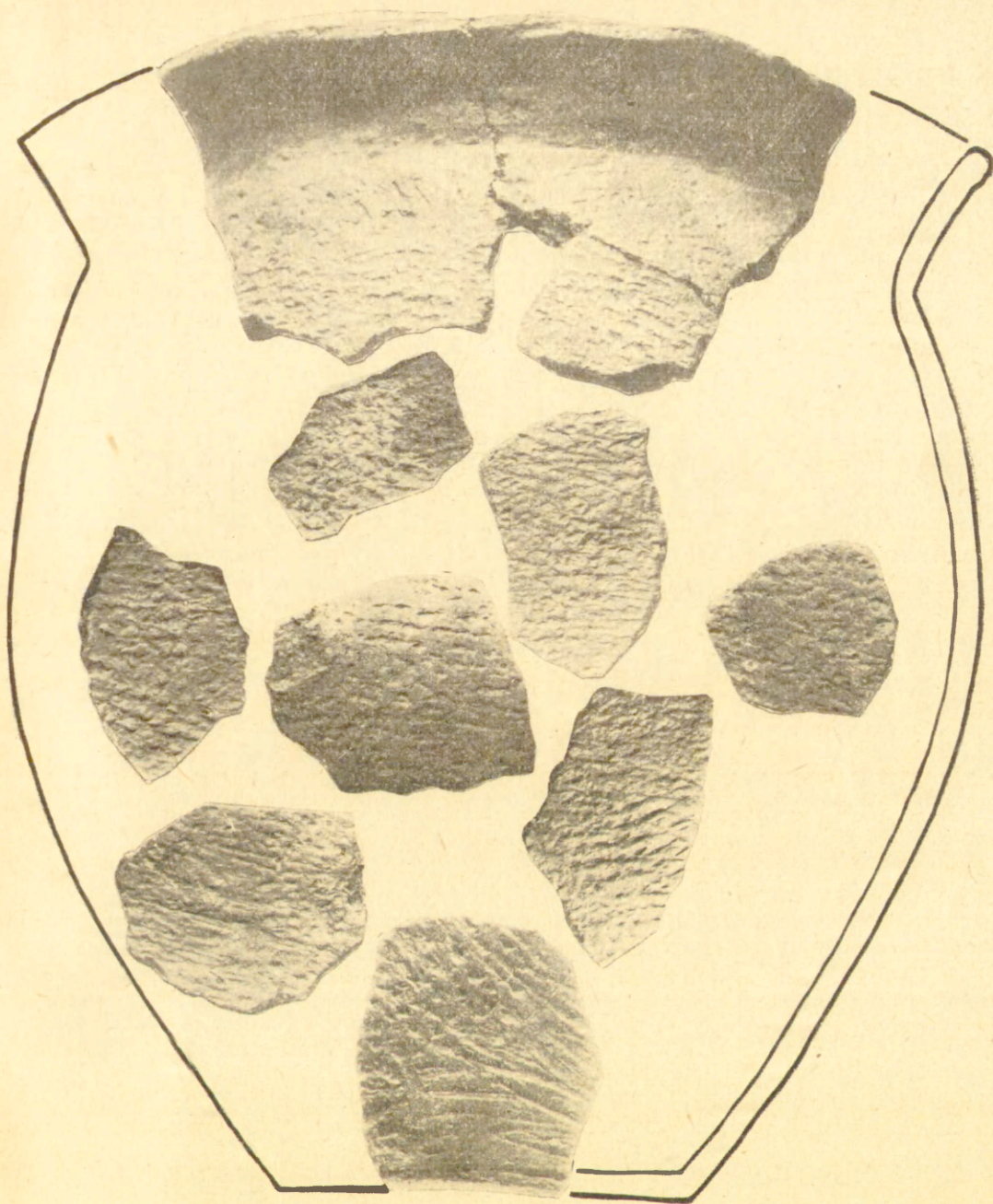

Ryc. 4. Modlnica, pow. Kraków. Powiększony pozytyw odcisku tkaniny z naczynia odkrytego w ziemiance nr 1

Struktura gliny, jak i sam charakter zdobienia ceramiki ze stanowiska w Modlnicy przy kapliczce Św. Wojciecha nie były dotąd znane na terenie Polski południowej. Częściej spotyka się takie zdobienie w Wielkopolsce. Według ustnych informacji z Ośrodka Łódzkiego podobną ceramikę odkryto w Biskupicach, pow. Sieradz.

Struktura gliny, jak i kształt naczynia w Modlnicy nawiązują do kultur wczesnego okresu brązu, m. in. do kultury trzcinieckiej.

Jako uzupełnienie podanych tu pokrótce wyników badań w Modlnicy należy zaznaczyć, że stanowisko przy kapliczce Św. Wojciecha usytuowane jest na górnym

Ryc. 5. Modlnica, pow. Kraków. Fragmenty naczynia odkrytego w ziemiance nr 1

punkcie pasma wzniesień, ciągnących się i wznoszących w dalszym ciągu w kierunku północnym. W odległości około 500 m w kierunku północno-wschodnim na szczycie tego pasma zwanym „Ogrojec”, wzniesionym 304 m n. p. m., według podania lud krakowski żegnał św. Wojciecha udającego się do Prus. W miejscu tym obok przebiegającej tu drogi wystawiono kapliczkę pod wezwaniem Św. Wojciecha, a wieś poprzednio zwaną Zagórze nazwano od tego czasu Modlnicą. Pod koniec XVIII w. kapliczka na „Ogrojcu” została zburzona. Postawiono ją później obok nowo budowanej, obecnej drogi Kraków — Ojców, która omija „Ogrojec” od zachodu.

Już w roku 1876 pojawia się pierwsza wzmianka o istnieniu cmentarzyska na górze „Ogrojec” (P. U m i ń s k i, *Sprawozdanie z poszukiwań archeologicznych na cmentarzu pogańskim w Popówce*, „Zbiór wiadomości do antropologii krajowej”, t. III, s. 7), gdzie od dawna wyorywano kości ludzkie i skorupy naczyń glinianych ręcznie lepionych, narzędzia kamienne, przepalone kości ludzkie oraz monetę Trajana.

Z końcem XIX w. często spotykano i na innych polach wsi Modlnica narzędzia kamienne i ceramikę. W roku 1876 Julian Konopka ofiarował do zbiorów archeologicznych PAU 63 sztuki zabytków w postaci siekierokamiennych, tłuczków, wiórów i odłupków krzemiennych.

W roku 1915 odkryto ślady wielkiej osady neolitycznej kultury ceramiki promienistej na „Łysej Górze” w północno-zachodniej stronie Modlnicy. Systematyczne badania na tym stanowisku przeprowadził w latach 1924—1926 Józef Żurowski. Osada ta wg Żurowskiego zajmuje powierzchnię kilku morgów, z czego przekopano 1 móg badając 70 ziemianek. W ziemiankach tych znaleziono wiele materiału ceramicznego i krzemienego. Materiał archeologiczny z „Łysej Góry” jest jednolity, bardzo typowy, charakterystyczny dla kultury ceramiki promienistej. Różni się on zasadniczo od materiału z ostatniego badanego stanowiska pod kapliczką Św. Wojciecha.

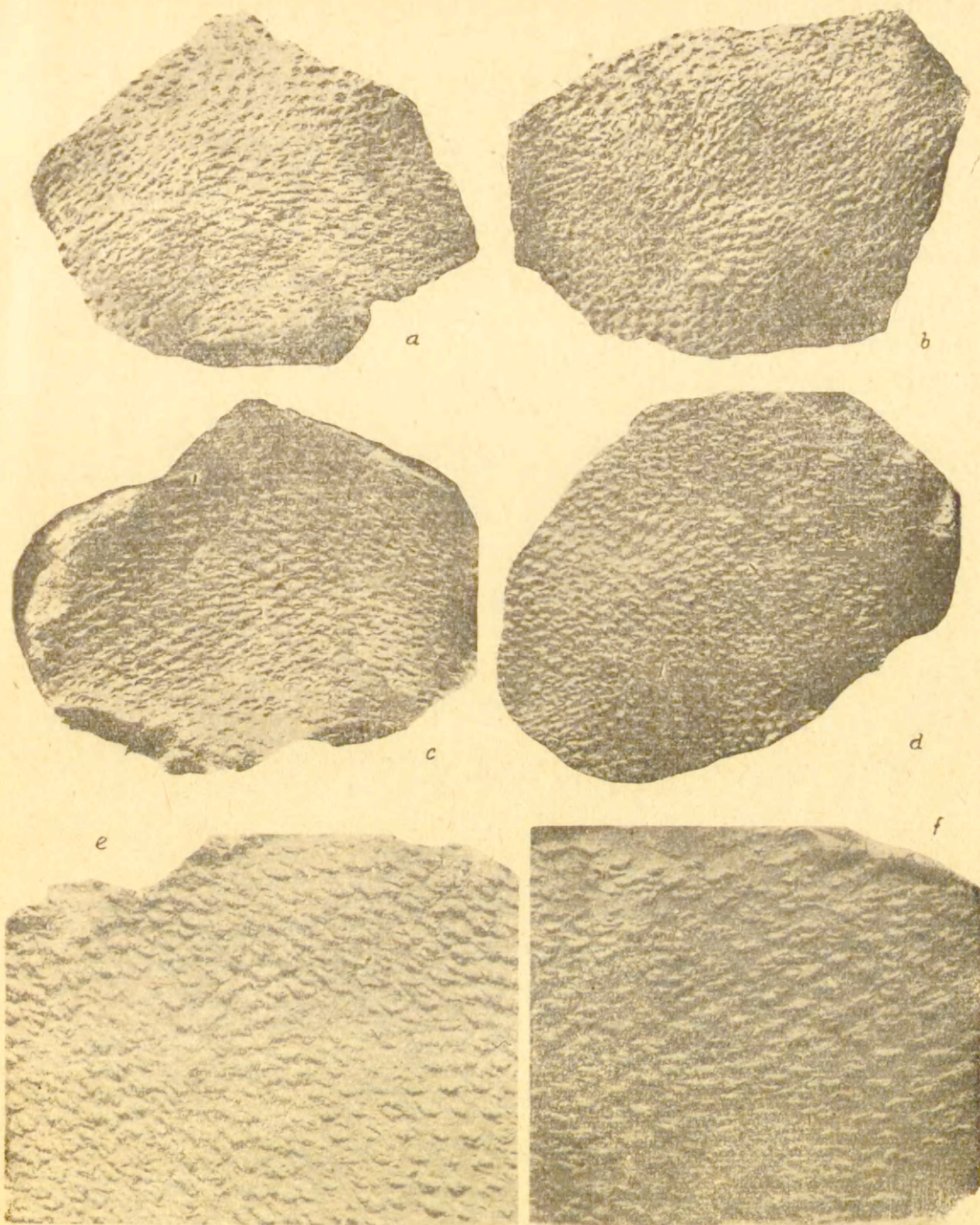
II

W roku 1954 na terenie cegielni w Zielonkach odkryto dwie ziemianki, które zostały zniszczone. Nowo odkryte stanowisko archeologiczne w Zielonkach znajduje się na terenie eksploatacji gliny, należącym do miejscowej cegielni. Cegielnia sama usytuowana jest po wschodniej stronie w dolinie rzeczki Białuchy u podnóża wydatnego pasma wzniesień, których zbocze zachodnie opada dość stromo w dolinę, równoległe do biegu Białuchy. W zboczu, które eksploatuje cegielnia, odkryto wspomniane ziemianki.

Z materiału archeologicznego, znalezione w ziemiankach, zachowały się tylko dwa fragmenty brzuśca naczynia zdobionego odciskiem tkaniny na z lekka podsuszonym naczyniu. Trudno bliżej określić kształt naczynia. Wykonane ono jest z gliny tłustej z domieszką drobno tłuczonego granitu. Skorupa grubości 6 mm jest mocno zwarta, wewnątrz gładzona szeroką, mokrą powierzchnią ruchem pionowym oraz po raz drugi na z lekka podsuszonym naczyniu twardym narzędziem poprzecznie. Wypał wewnątrz siwopopielaty.

Powierzchnia zewnętrzna, wypalona na kolor jasnobrunatny, pokryta jest jednolicie odciskiem tkaniny, najprawdopodobniej lnianej. Tkanina gruboziarnista, o równym, jednakowym splocie. Wątek gruby składa się z podwójnej nitki nierówno przędzonej. Skutkiem stosunkowo grubego wątku nie znać odcisniętego śladu osnowy.

Z Muzeum Archeologicznego
w Krakowie

Ryc. 6. Zielonki, Pow. Kraków. a, b — Fragmenty naczynia zdobionego odciskiem tkaniny; c, d — pozytyw tkaniny w plastelinie; e, f — powiększony pozytyw tkaniny

КАЗИМЕЖ БЕЛЕНИН

ПОСЕЛЕНИЯ РАННЕЙ БРОНЗОВОЙ ЭПОХИ В МОДЛЬНИЦЕ
И ЗЕЛЁНКАХ, КРАКОВСКОГО УЕЗДА

Обе описываемые автором стоянки были открыты случайно во время добы-
вания глины. В Модльнице археологические исследования касались сохранив-
шихся частей 4 землянок. Последние состояли из двух камер, имеющих кругло-
ватую форму и плоское дно. В них были найдены многочисленные кремневые
изделия, изготовленные из местного юрайского сырья, а в землянке № 1 несколько
фрагментов сосуда, покрытого отпечатками плетенки.

Две землянки, открытые в Зелёнках, были разрушены. Сохранились только
найденные в них 2 фрагмента выпуклости сосуда, украшенного отпечатками
ткани.

KAZIMIERZ BIELENIN

EARLY BRONZE SETTLEMENTS AT MODLNICA AND ZIELONKI, COUNTY OF
CRACOW

Both sites had been discovered accidentally while clay-digging. At Modlnica the
excavations had been concentrated on 4 pit-dwellings almost well preserved. These
proved to be composed of two roundish chambers with a flat bottom. They exhibited
a series of implements made out of a local kind of Jurassic flint. In pit 1 appeared
a fragmentary pot covered with wicker-work imprints.

At Zielonki the two pit-dwellings were completely destroyed, so that we were
able to pick out but two fragments of a pot-rim adorned with stuff impressions.